

2.2 Radion nuoriso-ohjelmien historia 1940-luvulta 1990-luvulle

Nuorisolla on yleensä tarkoitettu 15–20-vuotiaita nuoria ihmisiä. Sitä nuoremmat ovat lapsia 12–14-vuotiaiksi saakka. Nuorison ikähaarukka on joustava ja epämääräinen erityisesti yläpäästä: nuorisoon luetaan usein yli 20-vuotiaita, joskus aikuisikäisiä 30 ikävuoteen saakka.

Nuorisoa määrittävistä ikärajoista tärkein on täysi-ikäisyys, joka Suomessa on vuodesta 1976 lähtien ollut 18 vuotta; sitä ennen 21 vuotta. Sama 18 vuotta on rajana äänestysoikeudelle, avioliiton solmimiselle ja autolla ajamiselle. Sitä alempi 15 vuoden ikä oikeuttaa esimerkiksi aseenkantoon ja mopolla ajamiseen.²⁶

Nuorison määrällinen osuus koko väestöstä²⁷ laski 1900-luvulla: vuonna 1900 alle 25-vuotiaita lapsia ja nuoria oli yli puolet väestöstä, vuonna 2000 enää 35 prosenttia. Aikuistumisiässä olevan nuorison eli 15–19-vuotiaiden osuus laski sadassa vuodessa 9,5 prosentista 6,4 prosenttiin.

Vaikka syntyvyys nousi huippuunsa heti sotien jälkeen, kesti aikansa ennen kuin tämä näkyi nuorison määrässä. 1950-luku oli enemmän lasten kuin nuorten vuosikymmen. Vasta ns. suurten ikäluokkien varttuminen nosti nuorten määrän ennätysluokaksi. Tämä tapahtui 1960-luvun alkupuoliskolla, ja huippu saavutettiin vuosina 1964 ja 1965. Suomessa oli tuolloin lähes puoli miljoonaa 15–19-vuotiasta nuorta.²⁸

Lapset ovat olleet Ylelle itsestään selvä kohdeyleisö sen perustamisesta lähtien: Markus-setä keräsi Suomen lapset oman viikoittaisen tuntinsa ääreen vuodesta 1926 alkaen vuoteen 1956 asti. Sen sijaan nuorille suunnattuja radio-ohjelmia on säännöllisesti ollut vasta 1940-luvun alkupuolelta lähtien. Sitä ennen 1930-luvulla nuoriso esiintyi ohjelmistossa vain satunnaisesti vailla säännöllisiä tekijöitä ja otsikoita.²⁹

Nuoruus alettiin kyllä nähdä maassa omana elämänvaiheenaan lapsuuden ja aikuisuuden välissä jo vuosikymmeniä ennen Ylen aikaa ja nuorille tarjoutui vuosisadan alusta lähtien harrastusmahdollisuuksia niin nuorisoseuroissa kuin urheiluseuroissa. Selvästi omaksi radion kohdeyleisöksi nuoriso kuitenkin ymmärrettiin vasta jatkosodan aikana. Syynä tähän oli sota, joka vei varttuneet nuoret rintamalle. Kyse ei niinkään ollut siitä, että nuoria olisi haluttu kannustaa ja tukea omana väestöryhmänään vaan pikemminkin siitä, että yhteiskunnassa levisi

²⁶ Sinikka Aapola ja Mervi Kaarninen: ”Näkökulmia suomalaisen nuoruuden ja nuorison historiaan”. Johdanto teoksessa *Nuoruuden vuosisata: Suomalaisen nuorison historia*, toimittaneet Sinikka Aapola ja Mervi Kaarninen (Helsinki: SKS, 2003 s. 9–31).

²⁷ Pertti Haapala: ”Nuoriso numeroina”. Luku em. teoksessa (s. 67–85).

²⁸ Sama, s. 71.

²⁹ Yleisradion 100-vuotishistoriakirjassa *Kansan ääni ja kuva* (toimittaneet Jukka Kortti ja Reetta Hänninen, Helsinki: SKS, 2025) on luku ”Maailman (nuoriso)markkinoilla ja maakunnissa”, kirjoittajina Jukka Kortti, Reetta Hänninen, Heidi Kurvinen ja Roosa Tuukkanen ja siinä alaluku ””Kadotettu sukupolvi”: Nuortenohjelmat Yleisradion historiassa” (s. 354–360).

huoli nuorisosta, joka lomilla ollessaan ja sodan päätyttyä kotiututtuaan altistui alkoholin ja kotiväkivallan vaaroille. Nuorisorikollisuus oli nousussa ja nuorison käyttäytymisen pelättiin vaarantavan yhteiskuntarauhaa.

Tilannetta kuvaa hyvin ohjelmapäällikkö Ilmari Heikinheimo, joka totesi hallintoneuvostolle helmikuussa 1943:

...nykyään valitetaan yleisesti, että nuoret ovat joutuneet tuuliajolle, että sota-ajan muuttuneissa olosuhteissa ja poikkeuksellisessa henkisessä ilmapiirissä kotien, koulujen ja aatteellisen järjestöjen ote nuoriin on herpaantunut samaan aikaan, kun nämä juuri olisivat erityisen tuen ja ohjauksen tarpeessa. Nuorisorikollisuuden jyrkkää nousua ja nuorten keskuuteen levinneitä löyhiä tapoja on pidetty merkinä siitä, että jotakin olisi nuorison hyväksi tehtävä. Nuorten siveellinen ryhti olisi saatava paremmaksi, heissä olisi herätettävä hyviä harrastuksia ja kunnioitusta aatteellisia arvoja kohtaan sekä – entistä yleisemmin – halua työskennellä isänmaan ja sen suuren jälleenrakennustyön hyväksi.³⁰

Nuoriso sai siis tässä yhteiskunnallisessa tilanteessa osakseen erityistä huomiota, koska sitä pyrittiin ohjaamaan ja valvomaan – ei siksi, että se olisi tullut tietoiseksi itsestään. Myös Yleisradio otti asian omakseen ja ryhtyi ohjelmaneuvostossa selvittämään eri tapoja kehittää nuoriso-ohjelmia.

Lohikoski, Miettinen, Tarvajärvi

Konkreettisena liikkeenä oli jo jatkosodan alkuvaiheessa otettu taloon nuorten ohjelmien toimittajaksi maisteri Armand Lohikoski – ”Valtion Tiedotuslaitoksesta” (VTL), mistä tämä sai komennuksen lokakuussa 1941 siirtyä rintamakirjeenvaihtajasta VTL:n radiotoimiston päälliköksi Yleen. Hänen päätehtävänään olivat VTL:n ajankohtaisesitelmät ja jokapäiväiset *Tänään*-lähetykset; sivutoimena avautui tilaisuus näytellä, ohjata ja laatia kuulokuvia, ajanvieteohjelmia ja tietokilpailuja. Rintamamiehiltä ja nuorilta saatu palaute muistutti hänelle, että Markus-sedän lastentunnin ja Kouluradion välissä oli markkinarako, ja hän esitti talon johdolle, että yleisohjelmassa olisi ruvettava satsaamaan nuorisoa kiinnostaviin aiheisiin.³¹

Lohikoski saikin nuorten ohjelmat toiseksi päätehtäväkseen. Kun VTL:n radiotoimisto 1943 lakkautettiin, hän jäi Yleen kuulokuva- ja nuoriso-ohjelmien päälliköksi vuoteen 1945 asti. Lohikosken sivun mittainen kirjallinen muistelmä esitettiin vuonna 1985 järjestetyssä veteraanien tilaisuudessa:³²

³⁰ Timo Vihavainen: ”Sodan ja vaaran vuodet”, *Yleisradion historia 1926–1996. 1. osa* (Helsinki: Yleisradio, 1996, s. 202–203).

³¹ Lohikoski kertoo toiminnastaan radion nuoriso-ohjelmien toimittajana muutaman sivun verran muistelmakirjassa *Mies puupääfilmien takana* (Hämeenlinna: Karisto, 1993, s. 141–144).

³² ”Nuorten radion veteraanit muistelevat”, 46 sivun litterointi neljän tunnin tilaisuudesta Yleisradion Kesäkadulla 4.12.1985. Dokumentti on avoimesti saatavissa Turun yliopiston yhteydessä toimivan Nuorisotyön tallentajan Nuoperin Nuorten radio -kokoelmassa <https://www.nuoperi.fi/ajat-ja-arkistot-nuorten-radio/> Jäljempänä olevat veteraanien lainaukset ovat tästä dokumentista.

Uudessa tehtävässäni oli lähtöajatuksena se, että nuoret on saatava radion ääreen lähettämällä juuri heille tarkoitettuja ohjelmia ja sitä tietä aktivoimaan heidät ylipäänsä säännöllisiksi radion kuuntelijoiksi. Tavoitteeseen pääsemisen edellytyksenä puolestaan oli se, että ohjelmissa oli oltava viihteellisyyttä, oli käytettävä mahdollisimman paljon esikuvallisia esiintyjiä nuorten omasta joukosta, ja asiaohjelmissa oli käsiteltävä nuorten omia aiheita heidän omalla kielellään. Tältä pohjalta toimin niiden kolmen vuoden aikana, minkä Radiotalossa vaikutin. Panin alulle koko joukon erilaisia ohjelmakokonaisuuksia, jotka aluksi avustajakaartin puutteessa olivat minun yhden miehen tiimini käsialaa. Syntyi kuulokuvia menestyneistä pojista, alkaen Paavo Nurmesta, Alfred Kordelinista, Eliel Saarisesta ja Juho Lallukasta. Sarjassa *Maailman valloittajat* tehtiin tuttavuutta Marco Poloon, Corteziin ja Livingstoneen. *Herra X* -tieto-ottelut jatkuivat, mutta väliin pantiin tytöt ja pojat keskenään kilpailemaan tietämisen paremmuudesta poimien kysymykset koulukurssista ja sanomalehtien uutispalstoilta. *Järkipuron perhe*, jossa äiti, isä, kaksi poikaa ja tytär leikkivät perhepiirissä kivi-, kasvi-, eläinkuntaa tai vetivät kuuntelijat mukaan maantiedeleikkiin. Sota-aikaa kun elettiin, esitettiin kolmiosanen kuunnelmasarja *Kukko-Kalle*, joka pohjautui Arvid Järventauksen historialliseen romaaniin *Rummut*. Jussi Koskiluoma, jota on pidettävä radion kuulokuvamuodon isänä, antoi oman panoksensa kaiken ikäisille laatimalla kuulokuvakertomuksen *Kolme muskettisoturia* [...] Ajatuksenani oli myös saada nuorisolle lauantai-iltaan parhaaseen kuuntelu-aikaan tunnin mittainen ohjelma *Värikäs viikonloppu*. Seitsemän Värikästä viikonloppua oli mennyt eetteriin, niistä yksi Tampereelta, toinen Lahdesta ja kolmas Turusta [...] Oman lukunsa ansaitsee vielä vekkuli sarja otsikolla *Vilkkilän pojat*, jota kirjoitti poikatyön veteraani Sulo Karpio. Minä toimin ohjaajana, ja pojiksi olin koonnut seuraavanlaisia nimiä: Lasse Pöysti, Keijo Komppa, Väinö Korhonen, myöhemmin Suomen parhaita viisiottelijoita [...] Sulo Karpion kanssa yhdessä tehtiin myös kymmenenosaan kuunnelmasarja *Kuningas Alkoholii oikeuden edessä*. Sekin oli ajateltu varttuneemman nuorison kuultavaksi, pääosassa Huugo Hytönen. Hyväksi lopuksi vielä yksi ohjelmamuoto, joka kuitenkin sammahti siihen, että lähdin talosta huhtikuussa 1945 kustannusosalalle. Kysymyksessä oli varttuneemmista nuorista koostettu *Väittelykerho*, jonka ensimmäisissä istunnoissa väiteltiin aiheesta nuorten oikeudet ja velvollisuudet yhteiskunnassa. Väittelijöistä, jotka olin koonnut oikealta ja vasemmalta, mainittakoon nimet Väinö Leskinen ja Veikko Sjöblom. Lähdin talosta, mutta jatkoin kuitenkin freelancerina esimerkiksi *Herra X* -tietokilpailujen järjestämistä vuoteen 1956.

Lohikoski oli tullut taloon valtiollisen sotapropagandan nimissä ja tunnettuna raittiusmiehenä. Käytännössä hänen toimittamansa ohjelmisto näyttää olleen pääasiassa viatonta valistusta ja viihdettä – ei isänmaallista paatosta eikä lainkaan varsinaista sotapropagandaa.³³

Yleisradion *Vuosikirja 1942* tiivistää tilanteen näin:

Vuoden alusta lähtien saatettiin suomenkieliset nuorten ohjelmat sikäli vakinaiselle kannalle, että niistä huolehti maist. Armand Lohikoski. Ohjelmien lukumäärää lisättiin niin, että nuorten ohjelmälähetyksiä oli kaikkiaan 54 (v. 1941: 26). Lähetykset tapahtuivat lauantaisin. Varsinaisten sarjalähetysten (Vilkkilän pojat, Elämää ja ihmiskohtaloita, Eero ja Ilona, Kansalaistietoa nuorille ym.) lisäksi oli useita muita ohjelmia, kuten tietokilpailuja, kuulokuvia ja kuunnelmia. Jatkuvasti pidettiin silmämääränä, että nuoret mahdollisimman suuressa määrin itse osallistuivat ohjelmien suoritukseen.³⁴

Lohikosken jälkeen nuoriso-ohjelmia toimitti vuoden verran vähin äänin nuorten ohjelmissa avustanut kulttuuritoimittaja Eila Tarvanen, kunnes Unto Miettinen tuli taloon lokakuussa 1946. Miettinen oli ollut toimittajana Työväen Urheiluliiton lehdessä ja kutsuttu keväällä Pekka Tiilikaisen järjestämälle selostajakurssille, jolta hän tuli valituksi taloon – epäilemättä siksikin, että hän oli kommunisti, sota-ajan linnassa istunut. Talon pääjohtajana oli myös linnassa istunut kansandemokraatti Hella Wuolijoki, jonka aikana Yle pyrki laajentamaan ohjelmistonsa yhteiskunnallista kirjoa. Miettisen tapaus osoittaa, että laajentaminen ei koskenut vain poliittista monipuolisuutta vaan myös painotusta nuorisoon huomionarvoisena ikäryhmänä. Miettinen muisteli Nuoren radion veteraanien tilaisuudessa:

Sitten jouduin Hella Wuolijoen puheille, ja hän sanoi, että hän toivoo, että sinä avustaisit *Työmiehen tuntia*, jota hoiti Eero Leväluoma, näyttelijä-ohjaajaveteraani. Minun tehtäväkseni tuli siinä tehdasreportaasien tekeminen [...]. Hella sitten toivoi, että minä myöskin alkaisin hoitaa nuoriso-ohjelmapuolta sen lisäksi, että tein yleisreportaaseja. Ja näin tapahtuikin. Mitään Armandin toimenkuvan tapaista minulla siitä ei ollut, mutta hoitelin näitä ohjelmia koko Hellan kauden loppuun 1949. Meillä oli *Nuorisokäräjät*-niminen keskustelukerho, johon kuului kaikkien poliittisten nuorisojärjestöjen edustajat ja lisäksi kristillisten järjestöjen edustajat. Tunnin verran puhuttiin nuorisoasioista ja täydessä sovinnossa. Sitten järjestin kilpailuja nuorisolle, muun muassa humoreskikilpailuja.

³³ Ylen Elävässä arkistossa ei ole kuultavissa alkuperäisiä nuorten ohjelmia ennen 1950-luvun puolta väliä. Lyhyt katsaus nuorten ohjelmiin ja niiden tekijöihin kautta aikojen kuitenkin löytyy Ylen Elävästä arkistosta <https://yle.fi/a/20-82671>

³⁴ ”Nuorten radio 1940–1974/75 vuosikirjojen valossa”, koonnut Tapio Lipponen 25.5.2001. 21-sivuinen dokumentti Nuorten ohjelmien/radion ”luokkakokoukseen” 6.6.2001 YLEN Isossa Pajassa. Dokumentti on Nuoperin kokoelmassa <https://www.nuoperi.fi/ajat-ja-arkistot-nuorten-radio/> Myös jäljempänä olevat lainaukset vuosikirjoista ovat tästä dokumentista.

Enkä malta olla sanomatta, että yhteen humoreskikilpailuun ilmoittautui toistasataa osanottajaa, joista yksi oli nuori poika Kuopiosta: Pertti Pasanen, myöhemmin Spedenä tunnettu hyvä ystävä. Hella Wuolijoki oli tässä kuuntelutilaisuudessa tuomarina mukana ja hänellä oli kova kiire, niin kuin aina – se liittyi hänen luonteeseensa ja totta kai hänellä oli myös paljon velvollisuuksia. Kun oli kuunneltu tämä Pertin ohjelma Kuopiosta, Hella juoksi ovesta ulos ja huusi: ”Tämä voittaa, tämä voittaa.”

Unto Miettisen aika nuorten ohjelmien varsinaisena, joskin sivutoimisena toimittajana päättyi Hella Wuolijoen pääjohtajuuden myötä vuonna 1949. Unto jäi taloon yleistoimittajana ja hän koordinoi myös nuorten ohjelmia parin vuoden ajan. *Vuosikirja 1950* toteaa:

Varttuneemmalle nuorisolle tarkoitetuista ohjelmista vastasi Unto Miettinen. Hänen apunaan toimiva neuvotteleva nuorisotoimikunta kokoontui 4 kertaa. Nuorten ohjelmat, joita vuoden alkupuoliskolla ja kesällä oli vain joka toinen viikko, muutettiin syyskaudella jokaviikkoisiksi. Käytettävissä olevan ajan lisääntymisestä johtuen saatiin mukaan myös ohjelmaa 12–16 v:n ikäiselle nuorisolle. Nuoriso-ohjelmia lähetettiin yhteensä 48 (ed. v. 34).

Lokakuussa pantiin alulle suuri nuorison kulttuurikilpailu, johon sadat soittajat, laulajat ja lausijat suurella innostuksella osallistuivat maan eri puolilla. [...] Kilpailuun osallistui 16 studiopaikkakunnalla tuhatlukuinen nuorisojoukko. Tämän suurisuuntaisen kilpailun loppuratkaisu tapahtuu vasta vuoden 1951 keväällä.

Seuraava *Vuosikirja 1951* raportoi, että nuoriso-ohjelmia oli vuoden aikana 72, joista varhaisnuorille 17. Tässä vaiheessa varusmiehet yhtenä nuorison erityisryhmänä sai oman toimittajansa. Hän oli Niilo Tarvajärvi, joka jo pitempään oli tehnyt Pääesikunnan koulutusosastolla puolustusvoimiin liittyviä radio-ohjelmia ja joka nyt sai komennuksen siirtyä Yleisradioon. Komennuksen päätyttyä ohjelmajohtaja Koskiluoma ehdotti, että Pääesikuntaan paluun sijasta Tarvajärvi siirtyy talon palvelukseen.

Näin tapahtui ja Tarva jatkoi ohjelmien tekemistä varusmiesten keskuudessa ympäri maata. Esimerkiksi *Sotilaan joulu* tehtiin seitsemänä jouluna peräkkäin eri varuskunnissa. Varusmiesohjelmien rinnalla Tarva ei tehnyt muita ohjelmia nuorisosta, ja vähitellen hän siirtyi viihdeohjelmiin kuten sunnuntaisin *Tervetuloa aamukahville*. Hän toimi 1952 olympialaisten selostajatiimissä ja sen jälkeen kokonaan viihdeohjelmien puolella.

Noponen, Puhtila

Nuorten ohjelmilla ei ollut omaa toimittajaansa ennen kuin Paavo Noponen nimitettiin tämän sektorin vastaavaksi kesällä 1954. Tämä oli ensimmäinen kerta, kun nuorten ohjelmat sai kokopäiväisen toimittajan ja vielä avoimella haulla. Noponen oli yhteiskuntatieteiden maisteri Yhteiskunnallisesta Korkeakoulusta ja aloittanut radiouransa Helsingin olympialaisten selostaja-apulaisena. Hänellä oli myös toimittajakokemusta kuten armeijakaverillaan Sauvo Puhtilalla opiskeluajoilta, erityisesti ryhmästä, jonka teekkarijäsen rakensi radiolähettimen

Katajanokalle ja joka pyöritti laitonta radioasemaa nimeltä *Neljä iloista veljestä* kevättälvella 1948 – Hellan aikana – kunnes poliisi sen pysäytti.

Noponen oli Ylessä tällä vakanssilla vajaat kaksi vuotta, kunnes hän erosi saatuaan ASLA-stipendin Yhdysvaltoihin radion ja television ohjelmantekoa opiskelemaan New Yorkin yliopistossa. Hänen aikanaan säännöllisiä nuorten ohjelmia olivat viikoittainen *Hipalata*, studiossa nuorten kanssa tehty puolen tunnin sirpaleohjelma; *Soittorasias*, ”illansuun ilonpitoa kaikenikäisille lapsille”, joka lähetettiin Ruotsalaisen Kauppakorkeakoulun estradilta; ja *Pitkä siima*, jota tehtiin aluetekniikan avulla naapurikaupunkien kuten Turun ja Porin välillä.

Kesällä 1956 nuorten retkeilijöiden viikon melontamatka kaksikkokanootilla *Päijänteiden halki* Jyväskylästä Lahteen lähetettiin peräkkäisinä iltoina, selostajana Marja-Riitta Öljymäki. Juhani Haapanen taas kertasi nuorten urheilutietoja sarjaohjelmassa *Olympialaisiin valmistauduttaessa*. Muita ohjelmia oli esimerkiksi *Nuorisolähetti*, jossa kolme abiturienttia viettivät kesän Ruotsissa, Tanskassa ja Norjassa ja tekivät sitten syksyllä ohjelmat kokemuksistaan näissä maissa. Tuokiokuvia muiden maiden nuorisosta saatiin Norjasta, Länsi-Saksasta ja USA:sta, missä Paavo Noponen kierteli Tom Sawyerin jäljillä ja esitteli nuorison vapaa-ajan viettoa Elvis Presleyn läpimurron aikaan.

Hilapadassa oli mukana Noposen rinnalla Sauvo Puhtila ja nuori toimittaja-avustaja Juhani Haapanen, joka omalaatuaisella äänenmuunnoksella esitti ”Kaalimaan myyrää”. Samaa huumorityyliä edustivat ”Hiipivät hiirentappajat”. Vaikka Noposen kahdesta vuodesta nuorten ohjelmissa muistetaan lähinnä kepeä viihde, siihen sisältyi myös asiaa kuten eri ammattiteissa olevien nuorten haastatteluja. Noponen itse muisteli veteraanitapaamisessa, että hänen aikanaan nuorten ohjelmat eivät ”varsinaisesti aukoneet mitään mullistavan uusia uria, mutta sen verran aikansa hermolla ne kuitenkin pyrkivät elämään ja lähestymään nuorisoa sen omin äänenpainoin”, että esimerkiksi musiikkipäällikkö Jouko Tolonen teki ohjelmakokouksessa ison numeron nuorten ohjelmiin otetusta kuopiolaisesta Melupeikot-yhtyeestä. Noposen mukaan ”sen soitannollinen taito ei nyt kyllä rehellisesti sanoen ollut kovin päätähuimaava, mutta olipahan erään nuoriso-osan edustaja. Ja siitä tuli sitten tietysti meteliä, että kuinka näin tavattoman ala-arvoista voidaan täällä ajaa ulos kysymättä musiikkiosaston mielipidettä”.

Noposen vetäydyttyä vastaavan toimittajan tehtävästä kesällä 1956 hänen seuraajakseen valittiin tekniikan ylioppilas Sauvo Puhtila, joka oli jo vuotta aikaisemmin aloittanut talossa *Päivän peilin* kesätoimittajana. Puhtila jatkoi tässä ajankohtaisohjelmassa kesään 1956, jolloin hän siirtyi Noposen paikalle – kaverinsa junailemana ja ilman avointa hakua. Hän oli siinä vaiheessa jo jättänyt opintonsa ja siirtynyt päätoimiseksi toimittajaksi sekä sivutoimimiseksi iskelmien sanoittajaksi.³⁵

³⁵ Sauvo Puhtila tunnettiin iskelmätekstien tekijänä nimimerkillä Saukki, minkä lisäksi hän käytti monia salanimiä. Hän ryhtyi laatimaan sanoituksia 1950-luvun alussa, ja koko elinaikanaan hän kirjoitti arviolta noin 1800 iskelmätekstiä. Vuodet 1956–62, jolloin Puhtila vastasi radion nuorten ohjelmista, olivat hänen sanoitustensa aktiivisinta kautta – esimerkiksi ikivihreät Kenpät tietäis sen, Kertokaa se hänelle ja Maruzzella (tiedot Jari J. Marjaselta.) Tämä on ällistyttävä tuotos vapaa-ajalla tehdystä sivutyöstä, joka ei näytä mitenkään haitanneen päätyötä Ylessä.

Saukki, kuten kaikki häntä kutsuivat, käynnisti heti operaation ”nuorilta nuorille” avustajien saamiseksi ohjelmien tekijöiksi. Hän kehotti uuden *Nuorten ikkunasta* -makasiiniohjelman ensimmäisissä lähetyksissä lokakuussa 1956 kaikkia asiasta kiinnostuneita ilmoittautumaan. Yhteyden ottajien kärkipäässä olivat Markus Similä ja minä. Saukki myös pyysi Teiniliiton johtoa etsimään sopivia koululaisia eri puolilta maata nuorten ohjelmien avustajiksi, ja tämä tuotti heti kaksi tarjokasta Rovaniemeltä: Jouni Mykkäsen ja Seppo-Heikki Salosen.

Veteraanitilaisuudessa totesin, että Saukin aloittaessa ”siinä tapahtui ajassa joku leikkaus”. Saukki vahvisti tämän ja muisteli keskustelleensa asiasta Jussi Koskiluoman kanssa: ”...hän kehotti, että koeta saada nuoria tekijöitä enemmän. Ehkä hän oli saanu ohjeita jostain ministeriöstä tai kouluhallituksesta, sitä en tiedä.” Epäilemättä asia oli hiljalleen kirkastunut myös Saukille itselleen jo Noposen aikana. Aika oli yksinkertaisesti kypsynyt uuteen linjaukseen ”nuorilta nuorille”.

Tämän linjauksen mukaisesti olin Markus Similän jälkeen toinen, joka yleiseen kutsuun vastattuaan päätyi syksyllä 1956 Nuorten ohjelmien avustajaksi. Meidän perässämme seurasivat rovaniemeläisten Mykkäsen ja Salosen lisäksi Martti Öljymäki alias Eljas Mäki Helsingistä, Eeva Rantalainen Porista, Pentti Lahti-Nuuttila Kangasalta, Juhani Liedevaara Jyväskylästä ja monet muut kuten nuorten kirjallisuuskkerhon perustajiin kuulunut Kaarina Brusiin (myöhemmin Suonio). Leena Tamlander ja Tauno Äijälä tulivat Saukin Turussa 1959 nuorille selostajakandidaateille järjestämän kurssin kautta.

Tässä vaiheessa nuorten ohjelmia ruvettiin kutsumaan ”Nuorten radioksi” seuraten ”Lasten radion” nimitystä, jonka tuon sektorin uusi vastaava toimittaja Lea Pennanen oli Markus-sedän jälkeen omaksunut. Syksystä 1956 lähtien nuorten ohjelmien peruspilarina oli joka toisena tiistaina yleisohjelmassa parhaaseen kuuntelu-aikaan klo 18–19 lähetetty puolen tunnin mittainen *Nuorten ikkunasta*. *Radiokuuntelija*-lehti esitteli sen ensimmäisenä lähetyspäivänä 2.10.1956:

Siitä tulvivassa äänikirjossa on sekä haastatteluja että selostuksia nuorisolle ajankohtaisista tapahtumista, välähdyksiä muiden maiden nuorison puuhista, puheen lomassa musiikkia ja vakavan kevennyksenä ajanvietettä. Iskelmistä kiinnostunut yleisö saa joka kerta kuulla uuden, radiossa aikaisemmin esittämättömän iskelmälevyn. Muita ääniä kantavampana tuo ”Vanhemman henkilön puheenvuoro” viestin edellisiltä sukupolvilta nykyisille nuorille kuuntelijoille.

Saukki totesi veteraanitapaamisessa 1985, että ohjelma esitteli erilaisia harrastuspiirejä ja nuorisojärjestöjä paitsi poliittisia, ”vaikka puolueet tietysti yritti kaikin tavoin saada ääntänsä kuuluviin”. Varsinaisia poliittisia järjestöjä ei saatu ottaa Koskiluoman käskystä mukaan; niitä esiteltiin kerran vuodessa erillisessä ohjelmassa nuorisojärjestöjen kesätoiminnasta ”ja silloin sanottiin reilusti, että tässä on Demokraattiset nuoret ja Nuoret kotkat”. Nuorten ikkunan väliviikkoina tiistain puolituntisella esitettiin vaihtuvia otsikko-ohjelmia kuten selostuksia eri ammateissa toimivista nuorista.

Pitkän päälle nuorisolle suunnattua ohjelmaa oli kolmena päivänä viikossa, aina klo 18: tiistain makasiiniohjelman lisäksi keskiviikkona varttitunnin vaihtuvia teemoja kuten *Tyttöjen nurkka*, *Poikien salapoliisikerho* ja *Nuorten kirjallisuuserho* sekä perjantaina vajaan puolen tunnin pituinen jatkoluenta nuorisokirjasta, kuulokuva tai kuunnelma. Kun kuuluttiin teatteriosastoon, lukijat, näyttelijät ja ohjaajat olivat luontevasti Radioteatterin ammattilaisia. Perjantain aika saatiin lopuksi, kun johtoportaan oli todettu, että nuoriso tarvitsee enemmän sille suunnattua ohjelmaa.

Muut ohjelmantekijät olivat enimmäkseen nuoria avustajia, jotka olivat vastanneet julkiseen kutsuun tai haallittu teinikunnista ja muista järjestöistä. Saukki muisteli 1985, että ”siinä 65 minuuttia per viikko oli melkoinen työ ja mä olin useimmiten kaikki sunnuntaitkin töissä kun ne nuoret kävi koulua eikä päässy arkena sinne”. Myös Helsingin ulkopuolelle oli värvätty nuoria kirjeenvaihtajia kuten Mykkänen ja Salonen Rovaniemellä, ja nämä tekivät nuorten ohjelmia maakuntalähetyskeskukseen.

Saukin mukaan hänellä oli yhteensä yli 30 nuorta ohjelma-avustajaa ja ne olivat aktiivisia. ”Esimerkiksi kirjallisuuserhohan perustettiin juuri siitä syystä, että et näe nuoret tuli mulle kertomaan, että tämmöstä nuorten kirjallisuuden harrastajien juttua ei oo radiossa ollenkaan, et eiks he sais ruveta tekemään. Siitä vaan.” Avustajien sisäajossa Saukilla oli apuopettajinaan *Uutisnuotan* toimittajat Antti Riihimäki (myöhemmin varatuomari), ja Leif Fredriksson (myöhemmin pastori). Nuorten radio toimi siten tärkeänä koulutusväylänä.

Itse luonnehdin veteraanitilaisuudessa, että ”se oli ikään kuin hermoverkosto, joka meni näiden avustajien kautta tähän nuorison maailmaan ja yhteiskuntaan, ja se oli ajan hermolla, kuunteli suomalaisen nuorison pulssia siellä sun täällä”. Toisaalta korostin, että Saukki oli tärkeä paitsi aloittelijoiden opastajana myös aiheiden ja vinkkien antajana. Omalta osaltani muistelin, että alussa olin epäitsenäinen ja minulle Saukki antoi vinkkejä, jotka sitten toteutin: ”Mä olin sellainen ydinjatke, aktiivinen partiopoika – sä yleensä keksit aiheet, olit aloitteentekijä ja linjanluoja.”

1950-luvun lopulla ja 60-luvun alussa radion kaikessa ohjelmanteossa vallitsi hyvin varovainen linja suhteessa yhteiskunnassa vallitseviin oloihin. Tyypillistä oli, että selostajakokouksessa 1960 ohjelmajohtaja Koskiluoma alusti aiheesta ”Mitä radiossa ei saa puhua”. Myös nuorten ohjelmat Saukin johdolla seurasivat uskollisesti yleistä konservatiivista linjaa – kaukana hänen ja Noposen opiskeluajan merirosvoradiosta. Tiettyä rajojen koettelua kyllä tapahtui esimerkiksi Rovaniemen maakuntaohjelmassa: Jouni Mykkänen muisteli veteraanitapaamisessa, että paikallisen ohjelmaneuvoston puheenjohtaja (rovasti) hyllytti heidän rohkeimpia ohjelmiaan. Mykkänen myös kertoi, että Saukin korostama mainontakielto sai hänet liiankin varovaiseksi ohjelmassa ”Nuori käy savotalla”: hän jätti mainitsematta, että kyseessä oli Metsähallituksen savotta.

Asiapitoisten puheohjelmien ohella nuorten ohjelmissa oli myös viihdettä ja musiikkia. Niinpä Helsingin ensimmäisessä nuorisokahvilassa Haka-kerhossa esiintyi eläviä bändejä, joita välitettiin Nuorten radioon.³⁶ Muutenkin Saukin aikana maailmalla läpi lyönyt ”Rock and roll” -ilmiö alkoi vähitellen kuulua nuorten ohjelmissa – maltillisesti, ei päälle käyden. Uutta populaarikulttuuria lähestyttiin varovasti ulkoa päin kuvaten ja analysoiden mutta ajassa kiinni pitäen. Paavo Nojonen lähetti USA:sta raportin, josta hän veteraanitilaisuudessa kertoi: ”Otan itselleni kunnian, että Elvis Presleyn nimi tuli nuorten ohjelmien kautta julkisuuteen Suomen ääniaalloilla tietävästi ensimmäisen kerran. Hän oli silloin juuri laulanut kappaleen ’Haund Dog’, joka oli siellä kuuma hitti siihen aikaan. Ja hänestä tein sitten ohjelman.”

Nuorten ikkunasta -ohjelman ensimmäinen lähetys 2.10.1965 alkoi Saukin selostuksella (vähemmän) villiintyneestä nuorisosta heti Bill Haleyn ”Rock Around the Clock” -elokuvan ensi-illan jälkeen Helsingissä.³⁷ Sauki kävi myös haastattelemassa Lapinlahden sairaalan ylilääkärinä, professori Martti Kailaa, mitä hän muisteli veteraanitilaisuudessa: ”Kysyin et mikä tää tämmönen villitys nyt sitten on. Tämä kehtas kertoa, et se on sukua sille Keski-Euroopassa keskiajalla raivonneelle tanssitaudille, et se on neurologinen ilmiö.” Kailan vastaus oli kyllä sävykkäämpi kuten Elävän arkiston haastattelusta ilmenee.

Jos Nuorten radio välitti rock-musiikin alkuvaiheen tehokkaasti, ei samaa voi sanoa jatkosta: tämä ilmiö ja yleensä musiikkielämän seuraaminen jäi 1950-luvun lopulla ja 60-luvun alussa nuorten ohjelmissa melko vähälle – ainakin jos se nähdään nuorisokulttuurin keskeisenä osana. Muistan kyllä haastatelleeni 1950-luvun lopulla nuorten rautalankayhtyen jäseniä, mutta se oli Nuorten radiossa vain kuriositeetti ilmiöstä, joka kuitenkin näinä vuosina pyyhki laajalti läpi Suomen nuorison. Jälkikäteen panee miettimään, pitikö Sauki ohjelmissaan vaistomaisesti etäisyyttä alaan, johon hän oli sanoittajana kiinteästi kytköksissä.

Nordenstreng, Hara

Edellä alaluvussa 2.1 kerrotaan, miten Puhtila jätti kesällä 1962 Nuorten radion kuuden vuoden jälkeen ja siirtyi reportteriksi Puheohjelmien osastolle. Nuorten ohjelmat jäivät hänen jäljiltään erinomaiseen tilaan, mistä seuraajaksi valittu Kaarle Nordenstreng saattoi jatkaa vastaavana toimittajana, sovitusti opintojensa ohella. Minun aikanani ohjelmisto seurasi Saukin kaudella vakiintunutta rakennetta ja tyyliä. Vanhojen otsikoiden rinnalle tuli vain pari lisää – tunnetuimpana *Akateeminen neljännes*, joka suunnattiin ylioppilasnuorisolle *Ylioppilaslehden* päätoimittaja Kaarle Stewenin vetämänä. Toinen uusi sarja oli *Elettiin ennenkin*, joka alkoi professori Armas Salosen kuvauksella Baabelin nuorisosta ja jossa myöhemmin kerrottiin esimerkiksi Rooman katupojista. *Nuorten ikkunasta* -lähetyksissä uutta olivat vakiokolumnistit ”Sisko” ja ”Jammu-Eno” sekä tunnettujen kirjailijoiden kuten Iki-Kiannon ja Taata Sillanpään haastattelut heidän nuoruusmuistoistaan.

³⁶ <https://areena.yle.fi/podcastit/1-50412689>

³⁷ *Nuorten ikkunasta* 2.10.1996 ensimmäinen ruutu (11½ min) on kuultavissa Ylen Elävässä arkistossa <https://yle.fi/a/20-86218>

Nuorten radion ohjelmisto säilyi pääosin ennallaan. Esimerkiksi jo Noposen kaudelta periytynyt *Pitkä siima* pyöri vielä kesällä 1962, jolloin Tauno Äijälä veti seitsenosaisen sarjan Kustavista Rovaniemelle, talon vanhan ääniauton kyydissä ja matkan varrella kymmeniä nuoria tavaten.

Ohjelmisto säilytti perusilmeensä myös suhteessa politiikkaan. Veteraanitapaamisessa kerroin:

Yks Saukin perinnöist oli se et tos on sit se lista, nää politrukit, jotka pitää aina silloin tällöin kutsua tänne. [Kyseessä oli poliittisten nuorisojärjestöjen epävirallinen lautakunta.] Ja silloin mä tapasin ensimmäist kertaa Antti Mäki-Reinikan ja mitä kaikkia näit oli. Mä ymmärsin vain et ne täytyy jotenkin noteerata, erittäin kohteliaasti puolin ja toisin. Ne ei mitenkään käyny päälle, ei yrittäny aggressiivisesti ujuttaa hommia. Oli hyvin selvät pelisäännöt. Muutenki mä sanoisin, et nuorten ohjelmien toimittaja ja myös avustaja tunsu työskentelevänsä semmoses pilttuussa, jossa ylhäältä on annettu selvät pokat.

Kuvaavana esimerkkinä suurpolitiikasta oli Helsingissä kesällä 1962 järjestetty Nuorisofestivaali – ”Maailman nuorison ja ylioppilaiden VIII maailmankonferenssi” – joka edusti Kylmää sotaa Neuvostoliiton puolella ja jolle USA organisoi vastamielenosoituksen.³⁸ Vaikka kyseessä oli laajin Suomessa koskaan järjestetty kansainvälinen nuorisotapahtuma, radion nuorten ohjelmissa siitä ei kerrottu mitään; se noteerattiin vain ajankohtaisohjelmissa. Vastaavan toimittajan tehtävät juuri käsiini saatuani minulle ei tullut mieleenkään, että festivaali olisi kuulunut meille: ”Se oli politiikkaa, se ei ollu mitään nuorisotoimintaa.”

Olin nuorten ohjelmien vastaavana toimittajana vain vajaan vuoden, kesästä 1962 kevääseen 1963. Seuraajakseni valittiin Matti Hara, Ilmavoimien esikunnassa siviilinä työskentelevä merkonomi ja valtiotieteiden ylioppilas. Hän pyrki Helsingissä 1961 järjestetyille urheiluavustajien kurssille, mutta valintatilanteessa Pekka Tiilikainen totesi hänen äänensä epäkypsäksi urheilutoimittajalle. Pekka ohjasi hänet Puhtilan puheille, mistä seurasi avustajasuhde nuorten ohjelmiin ja Saukin jälkeen tiivis yhteistyö myös minun kanssani. Hara toimi jopa sijaiseni nuorten ohjelmien vastaavana toimittajana helmikuun 1963, kun olin Salzburgin seminaarissa.

Oli luontevaa, että Puheohjelmien osaston päällikkö Leo Meller nimitti Haran nuorten ohjelmien vastaavaksi toimittajaksi tämän tehtävän kahden edellisen hoitajan suosituksesta. Vakanssia hakivat Haran lisäksi opiskelijat Ari Valjakka (myöhemmin *Turun Sanomien* päätoimittaja) ja Keijo Kekola (myöhemmin nuoriso-ohjaaja). Totesin veteraanitapaamisessa naurahtaen, että ”ei ollu oikeen ketää hyvää, mutta vähiten huono oli toi Hara”. Saukki jatkoi: ”Matti oli kokenu mies jo silloin.”

³⁸ Tiivistelmä festivaalista ja radioselostus sen päättäjäisistä Kaivopuistossa on Ylen Elävässä arkistossa <https://yle.fi/a/20-82200>

Matin oma aloitus ohjelma-avustajana oli sananmukaisesti lentävä. Saukille esittäytyessään hänellä oli rintapielessä Ilmavoimien lentoupseerikurssin merkki, josta Saukki ilahtui: ”No voi mahoton ku me ollaan just tässä epätoivoisesti yritetty miettiä, miten me pystyttäis tekemään tällainen sarja *Lennokkipojasta lentokapteeniksi*. Nyt vaa vaadittais tällainen niinsanottu koejuttu ja sitte suoraan tähän produktioon.”

Matti Hara johti nuorten ohjelmia pitempään kuin kukaan aikaisempi vastaava toimittaja: yli 11 vuotta 1963–74. Hän jatkoi minun tapaani Saukin aikana vakiintunutta linjaa rekrytoiden yhä uusia avustajia. Tunnetuimpia Matin aikana tulleita nimiä olivat Raimo Häyrinen ja Heikki Hietamies – kumpikin jatkoi pian nuorten ohjelmista omille erikoisaloilleen urheiluun ja viihteeseen.

Haran kaudella avustajaverkosto ja ohjelmien kirjo laajenivat. Veteraanitapaamisessa Matti luetteli omalta kaudeltaan nelisenkymmentä avustajannimeä ja parikymmentä ohjelmasarjaa lähtien siitä, miten ”aina nuorten ohjelmissa oli ollut tällainen makasiinityyppinen ohjelma, johon on saatu pientä tarinaa, uutisaihetta ja niin edelleen, ja otsikkoa on muutettu, mutta se idea on kyllä melkein se sama”. *Nuorten ikkunan* ja sitä seuranneen *Uutisnuotan* jälkeen se oli *Kaikuluotain*, *Kuulemma* ja *Studio Varpunen* – viimeksi mainitun tekijöinä Leena Tamlander ja Jari Niemelä, joiden studiovieraana SAK:n nuorisosihteeri Lauri Ihalainen. Eri ohjelmia ahkerasti avustaneista on syytä mainita Veli Kärkkäinen Karkkilasta; hänen aloitteestaan toimitukselle hankittiin 1967 kampanja- ja PR-autoksi vuoden 1935 mallia oleva Chevrolet, ”Tuksu”. Matti summasi:

Me oltiin mukana nuorisopolitiikassa hurjan aktiivisesti, myös kaikennäköisissä keräyksissä ja tempauksissa. Meil oli -65 paperijuna Sallasta Inkeröisiin, siinä kerättiin jät-paperia ja tuotoil ostettiin Punaiselle Ristille ambulansseja. Sitten oli safarikeräys, joka taas meni kehitysapuun.

Hara on koonnut täydellisen ohjelma- ja avustajaluettelon vuosilta 1963–74 julkaisemattomiin muistelmiinsa, joissa kuvataan myös ohjelmien ja tekijöiden taustaa sekä hänen yhteyksiään alan keskeisiin järjestöihin.³⁹ Veteraanitapaamisessa hän luonnehti linjansa muuttumista 1965, pari vuotta vastaavana toimittajana oltuaan näin:

...siinä vaiheessa, kun Eino S. Repo tuli Yleisradion pääjohtajaksi, niin se kyllä määrättyllä tavalla vaikutti ainakin minuun ja nuortenohjelmien toimituspolitiikkaan. Jotenkin tuntui, että nyt se tapahtuu. En mä sano, että vallankumous, mutta siis kuitenkin ehkä jonkinlainen asenteiden vallankumous alkoi kypsyä. Ja tietysti yhteiskunnassa oli ollu jo aika paljon muuta, siis nuoriso oli suuntautunut kansainvälisesti jo aiemmin, rauhanliike oli voimistunut, Suomi oli liittynyt Eftaan ulkojäsenenä ja kaikennäköstä tällasta tapahtu.

³⁹ ”Poika ja Nuorten radio 1961–1975”. 105-sivuinen dokumentti on Nuoperin kokoelmassa <https://www.nuoperi.fi/ajat-ja-arkistot-nuorten-radio/>

...tutkimusotteellinen tapa tehdä ohjelmia alkoi selvästi vallita ja syntyi niin sanottu informatiivisen ohjelmapolitiikan käsite. Asia oli äärettömän tärkeätä, ja pyrittiin voimakkaasti porautumaan kaikenlaisiin yhteiskunnallisiin tekijöihin.

Tyypillinen tämän ajan ohjelma oli *Puolesta ja vastaan*, jossa erilaiset asiat pantiin väittelemään keskenään. Esimerkiksi 30-luvun ja 60-luvun isänmaallisuudesta olivat Kauppakorkeakoulun estradilla vastakkain 1886 syntynyt opetusneuvos Yrjö Kallinen ja 1947 syntynyt nuori radikaali Ilkka-Christian Björklund. He väittelivät ja yleisö sai olla jommankumman puolella sekä vapaasti liikkua salissa kuin Hyde Parkissa. Hara muisteli, että hänen sosiologian opintojensa inspiroimana oli ohjelmaa varten valmistettu äänestyskone ”jossa oli sadan sisään tulleen henkilön otanta ja siinä äänestysnappula, jolla me saatiin suoraan prosenttijakautuma, että kummallas puolella kansa nyt sitten on”.

Tämän vaiheen merkkitapaus nuorten ohjelmissa oli *Sukupuolielämä*-ohjelmasarja syksyllä 1965, jonka olin ideoinut yhdessä Haran kanssa. Sen kahdeksassa osassa oli erikseen vanhempien ja nuorten yleiskeskustelut sekä ohjelmat tyttöjen ja poikien seurustelusta, raskauden ehkäisemisestä, itsetyydytyksestä, poikkeavasta sukupuolisesta käyttäytymisestä ja sukupuolielämän moraalista ja etiikasta. Haastattelijoina oli Nuorten radion avustajapariskunta ja asiantuntijoina kaksi tunnettua lääkäriä, nuorisopastori sekä nuorisoasioista vastaava Opetusministeriön virkamies. Loppukeskustelun vedin vielä Nuorten radion aikaisempaa vastaavana, mikä jäikin viimeiseksi ohjelmakseni tällä sektorilla.

Sarja rikkoi tabuja ja ilmeisesti toimi varsin hyvin, vaikka se aiheutti myös paheksuntaa lähinnä dogmaattis-kristillisissä piireissä, joissa periaatteessa vastustettiin ”lihan himoa” sekä ”moderneja pappeja ja kamaripedagogian psykiatreja”.⁴⁰ *Sukupuolielämä*-sarjaa seurasi 1966 ohjelmasarja *15 vaan ei 17* nuorten asemasta suhteessa kotiin, kouluun, työelämään ja vapauteen.

Viihdeohjelmia 60-luvun puolivälissä edusti Turussa tehty *Ankkurit ylös*, jota veti Juhani Lavén yhdessä Tamara Lundin kanssa. Eri puolilta maata taas radioitiin viihteellisiä tilaisuuksia otsikolla *Nuorisoseurailtavat* Tauno Äijälän johdolla. Uudentyyppinen juonnettu puhe-musiikkiohjelma oli parivaljakko Pentti Kemppaisen ja Jorma Elovaaran hippihenkinen *Fab 1*, jossa viihde ja asia yhdistyivät epäsovinnaisesti.

Kulttuuripuolella *Äyskäri*-niminen ohjelma keskittyi nykyrunouteen Riitta Lindegrenin ja Jaani Viherluodon vetämänä. Nuorten radion teatterikerho aloitti 1966 radioteatterin näyttelijä Keijo Kompan ja ohjaaja Eero Leväluoman johdolla. Sen ”näyttelijäkoulutukseen” valittiin 25 innostunutta nuorta, heistä viisi ”ohjaajalinjalle”. Ensimmäisten joukossa oli Pekka Milonoff Helsingin nuorisoteatterista, mutta kerho veti piiriinsä myös maakuntiin perustettujen nuorisoteattereiden harrastajia, joista monet päätyivät Teatterikouluun.

⁴⁰ Ohjelmasarjaa seurattiin postikyselyllä, joka tehtiin muutaman sadan 14–22-vuotiaan nuoren parissa neljästi peräkkäin; yksi ennen sarjaa, kaksi sen aikana ja yksi sen jälkeen. Lisäksi kirjeitse saatu spontaani yleisöreaktio (135 kirjettä, joista 78 vastusti koko sarjaa) tutkittiin sisällönanalyysillä. Nämä on raportoitu Nordenstrengin ja Haran artikkelissa ”Onko tietoa sukupuoliasioista?” *Sosiologia* 5/1968 (Vol 5, N:o 2, s. 69–76), luettavissa [tässä](#).

Nuorten sävellahja alkoi Biafran sodan aikana 1967, ja se on ainoa vanhan Nuorten radion aikainen ohjelma, joka jatkuu tänäkin päivänä, nykyisin *Entisten nuorten sävellahjan* (ENS) nimellä.

Syksyllä 1967 nuorten radio aloitti kontaktiohjelmat Vuokko Jarvan kehittämällä otsikolla *Pellolta ja pellon laidalta*. Sitä tarjottiin nuorille radiokuuntelijoille kysymällä: ”Oletko nuori ihminen, jolla on vaikeuksia? Voit soittaa meille ja yritämme yhdessä löytää ratkaisun pulmaasi.” Ohjelma vakiintui Jarvan juontamaksi *Kuuma linja* -nimiseksi yölähettykseksi, jonka puhelinvastaajat oli koulutettu yhdessä Suomen Mielenterveysseuran kanssa; lisäksi studiossa oli mukana psykiatri. Ohjelmasta tuli suosittu ja se jatkui 1970-luvulle. Jouluaattona 1977 koko yön kestävää lähetystä varten Jarva oli jopa organisoinut eri puolille Suomea henkilöitä, jotka tarvittaessa lähtivät vaikeuksissa olevan nuoren luo.

Kuusikymmentäluvun lopulla nuorten ohjelmissa politiikka alkoi näkyä muissakin kuin perinteisissä poliittisten nuorisojärjestöjen vuosikatsauksissa. Vaalivuonna 1968 lähetettiin Eino Nykäsen vetämä sarja *Nuori politiikka*, jossa puolueitten nuorisojärjestöt esittelevät toimintaansa ja päämääriään. Järjestöt olivat itse suunnitelleet ja toteuttaneet ohjelmansa käyttäen taustatukena Nuorten radion antamaa asiantuntija-apua. Samanaikaisesti levitettiin kouluihin ja järjestökenttään Nuorten radion kustantamaa opaskirjasta poliittisten järjestöjen historiikkeista ja nykypäivästä. Piilopolitiikkaa edustivat vuosittaiset Suomen ja Neuvostoliiton nuorten ystävyysleirit.

Nuorten ohjelmien aihepiiri laajeni nuorison radikalisoitumisen myötä myös poliittisesti aroille alueille. Tyypillistä tälle vaiheelle oli nuorten aktivistien Yrjö ja Ritva Engeströmin sekä Tuomas Vesterisen idea älyllisesti aktivoivasta viihdeohjelmasta, joka pyrki tavoittamaan samalla kertaa sen ajan kaksi johtavaa nuorisoryhmää: lähinnä työväentaustaiset ”rasvikset” ja keskiluokkaiset ”lättähatut”, joille tarjottiin edellisen musiikkia ja jälkimmäisen asiaa. Hara antoi tekijöille *Tomaatti*-nimisen ohjelman, joka herätti ristiriitaisia mielipiteitä kohderyhmissään, kun rasvikset pitivät musiikista mutta vieroksuivat asiaa ja lättähatut taas pitivät asiasta mutta ylenkatsoivat musiikkia. Ohjelmamuotoa ei kuitenkaan kyseenalaistettu. Sen sijaan ohjelmat joutuivat yleisradiopolitiikan kuumetessa poliitikoista koostuvan radion ohjelmaneuvoston hampaisiin.⁴¹

Erilaisen ohjelmaidean toivat Eero Metsälä ja Tuula Sarrola, jotka pyrkivät tuomaan esille ammattikoulua käyneiden ja työssä olevien nuorten muuten vähälle jäänyttä näkökulmaa. Hara kannatti yhteiskunnallisen vinoutuman korjaamista ja antoi heille *Peruna*-nimisen ohjelman. Se sai myönteistä vastakaikua kohderyhmässään, mutta herätti epäluuloa konservatiivisissa piireissä ja sekin joutui myöhemmin radion ohjelmaneuvoston hampaisiin.

”Vappuperuna” oli vuonna 1970 yhtenä perusteena radion johtaja Eino S. Revon pakkolomalle – sen jälkeen kun maassa muuttunut politiikka oli siirtänyt hänet pääjohtajan paikalta radion johtajaksi. Yleä järjestyttäneitä poliittista muutosta luonnehdittiin ”normalisoinnksi” ja sen

⁴¹ Matti Hara ja Tuomas Vesterinen laativat ohjelmaneuvostolle 1.8.1969 päivätyn raportin *Tomaatin* synnystä ja sisällöstä. Raportti on Nuoperin kokoelmassa <https://www.nuoperi.fi/ajat-ja-arkistot-nuorten-radio/>

myötä pääjohtajaksi nousi SDP:n puoluesihtööri Erkki Raatikainen sekä ohjelmajohtajaksi Keskustapuolueen puoluesihtööri Pekka Silvola.

Nuorten radiota normalisointi ei juuri liikuttanut vaan se jatkoi aikaisemmalla linjallaan. 1970-luvun alkua ei nuorten ohjelmissa myöskään leimannut vain politisoituminen vaan myös esimerkiksi kristillisen näkökulman esille tulo vaikkapa naispappeuskysymyksessä. *Tapuli* oli tämän ajan kristillis-yhteiskunnallinen nuorten ohjelma, jota ehdotti Haralle ryhmä nuoria (Juhani Järvelä, Tuula Laiho, Marja Parikka ym.) – ei suinkaan kirkko. Varusmiesohjelmakin palasivat nuorten ohjelmiin kahden vuosikymmenen jälkeen – ei armeijan profiilinkorotuksena vaan ajalle ominaisen nuorison omatoimisuuden kuten Varusmiesliiton kannustamana. *Varusmies*-ohjelmia veti Ollijuhani Auvinen ja sen jälkeen *Aamukampaa* Hara itse.

Kaiken kaikkiaan Haran kauden ohjelmisto oli erittäin monipuolista niin aihepiireiltään kuin esitystavoiltaan. Kampanjat kuten *Safari 1967* mobilisoivat valtaosan maan koulunuorisosta – ellei osallistumaan niin ainakin tietämään asioista. Nuorten radio oli vahvasti ajassa mukana. Haralla oli sosiologian opintojensa tähdittämä näkemys nuorten ohjelmien tehtävästä ja sen ajan suurista kysymyksistä kuten saasteongelmista sekä ristiriidasta kehittyneiden ja kehitysmaiden välillä. Kuvaava on hänen esityksensä Pohjoismaitten radioyhtiöiden nuoriso-ohjelmien toimittajien yhteistyöseminaarissa Oslolla loppuvuodesta 1971:

Liian usein me toimittajat tiedostamme yhteiskunnasta vain näennäisen. Meidän tietomme ja asennoitumisemme tietoon perustuvat niihin rooliodotuksiin, joihin vallitseva yhteiskunta on meidät sopeuttanut. [...] Olisi todella korkea aika nähdä yhteiskunta tosiasioina ja siinä ”kapinoiva nuoriso” tälle yhteiskunnalle positiivisena funktiona eikä dysfunktiona. Tämän vuoksi nuorisolle on annettava oikeus vaikuttaa ja meidän tehtävämme on myös pyrkiä tukemaan tätä toimintaa. Silloin me vasta toimimme sosiaalisen vastuun teorian mukaisesti. [...] Ekspressiivisistä, jopa usein eskapistisista ohjelmatuotannosta, on siirryttävä instrumentaaliseen tuotantoon. Erikoisesti juuri nyt näen tämän kysymyksen tärkeäksi, koska romantiikan aalto on alkanut pyyhkiä yli kontinentin.⁴²

Vuonna 1972 pääjohtajan alainen Pitkän tähtäimen suunnitteluelin (PTS) kokosi työryhmän selvittämään radion ja television nuorten ohjelmia hiljattain valmistuneen valtakunnallisen nuorisotutkimuksen pohjalta. Työryhmää veti tutkija Sirkka Minkkinen PTS:stä ja jäseninä olivat Hara suomenkielisistä nuorten ohjelmista sekä hänen kollegansa radion ruotsinkieliseltä puolelta ja TV 1:stä; lisäksi radion viihdeohjelmia edusti Pekka Gronow. Työryhmä tiivisti tämän ohjelmasektorin tavoitteet korostaen ohjelmien informaatioluonnetta ja kohderyhmien entistä tarkempaa analyysia. Se ehdotti myös nuorten ohjelmien yhteistyöelimen perustamista välittömästi.⁴³

Nuorten radion kehitys oli 1970-luvun alkupuolella saavuttanut lakipisteensä ja sen ohjelmatoiminta oli laajempaa kuin koskaan. Siinä heijastui maailmanlaajuinen nuorison liikehdintä mutta pääosa ohjelmistosta jatkui ennallaan – uutena piirteenä esimerkiksi

⁴² Matti Hara: ”Poika ja Nuorten radio” (s. 34–35).

⁴³ *Nuorten ohjelmien PTS-työryhmän mietintö* (Yleisradion PTS-sarja A1/1972).

maailman nuorison festivaali DDR:n pääkaupungissa Berliinissä. Television yleistymisen myötä radion merkitys kuitenkin alkoi vähentyä myös nuorison keskuudessa ja haasteet yleisön säilyttämiseksi kohderyhmissä vastaavasti lisääntyivät.

Pilke

Yksi kohderyhmä oli lasten ja nuorten väliin jäävät varhaisnuoret: lapset, joiden ikä oli toisella kymmenellä mutta alle 15. Nuorten radio ei tätä ryhmää erityisemmin noteerannut, mutta Lasten radiossa se nousi keskeiseksi jo 1960-luvun puolivälissä, kun Lea Pennasen toimitukseen perustettiin varhaisnuorten ohjelmien toimittajan vakanssi. Siihen päätyi Tampereen yliopistossa nuorisotyötä opiskeleva Jorma Pilke, joka oli Haran varhaisia avustajia ja teki opintojensa ohella nuorten ohjelmiin lyhyitä juttuja ja haastatteluja. Hän oli laatinut opintoihinsa kuuluvan proseminaariesitelmän radion nuorten ohjelmista ja osoittanut, että silloisten nuortenohjelmien ja lastenohjelmien välistä puuttui varhaisnuorten ohjelmisto.⁴⁴

Pilke oli esitellyt ajatustaan Haralle ja Pennaselle, joista jälkimmäinen oli tarttunut siihen heti ja tarjonnut oikopäätä uutta vakanssia Pilkkeelle. Sen jälkeen varhaisnuorten ohjelmat lisääntyivät ja niihin tuli mukaan runsaasti samanikäisiä nuoria. Pilkkeelle myönnettiin 1975 Valtion tiedonjulkistamispalkinto varhaisnuorten ohjelmista, joissa nuoret ovat ”kautta maan voineet toteuttaa itseään omilla ehdoillaan” ja joissa Pilke on ”antanut ansiokkaasti kohderyhmän välittömään elinympäristöön liittyviä tietoja ja lisäksi avartanut ohjelmien aiheistoa tärkeitten kansainvälisten ongelmien suuntaan”.⁴⁵

Pilkkeen varhaisnuorten ohjelmat ja Haran nuorten ohjelmat täydensivät toisiaan eikä toimitusten välillä ollut ristiriitoja. Tässä vaiheessa kuitenkin Nuorten radion historia mullistui, kun vuonna 1974 Ylen 5-vuotiset johtajanpaikat olivat katkolla ja Eino S. Revon johtama radio jaettiin kahtia poliittisten mandaattien mukaan Kokoomuksen ja Vasemmistoliiton edeltäjän SKDL:n nimeämien johtajien alaisuudessa. Kokoomuksen puolikkaan eli Radio 1:n johtajaksi tuli Jouni Mykkänen, Nuorten radiossa aloittanut entinen Ylen toimittaja ja sittemmin kansanedustaja, ja SKDL:n puolikkaan Radio 2:n johtajaksi taas Keijo Savolainen, joka viimeksi oli toiminut PTS:ssä ohjelmatoiminnan tarkkailijana ja aikaisemmin Hämeen alueradion päällikkönä sekä kommunistien *Hämeen Yhteistyö*-lehden päätoimittajana. Pääjohtajana jatkoi Raatikainen ja ohjelmajohtajana Silvola.

Ensi töikseen uusi johtokunta päätti, miten radion toimitukset jaetaan kahden johtajan alaisuudessa. Radion suurimmassa yksikössä, Puheohjelmien osastossa, oli 22 toimitusta, joista kolme lakkautettiin – yhtenä näistä nuorten ohjelmat – ja muut toimitukset jaettiin tasaisesti kahden radioyksikön kesken. Nuorten ohjelmien lakkauttamista ajoi erityisesti Keskustapuolue vedoten siihen, että nuorille ei enää tarvita omia ohjelmia, kun äänioikeusikä oli laskemassa 18 ikävuoteen; katsottiin, että nuoret voivat hyvin kuunnella aikuisten ohjelmia.

⁴⁴ Jorma Pilke: ”Yleisradion kanavat auki nuorille”. Kuusisivuinen muistelmä ”Kidekoneista se alkoi ja monimediaan johti”. Luku teoksessa *Nuorisotyön mieli ja merkitys* (Turku: Nuoperissa Elpo ry, 2024, s. 221–227).

⁴⁵ <https://tjnk.fi/fi/valtionpalkinnot/myonnetyt-palkinnot>

Lasten ohjelmien toimitus varhaisnuorineen säilytti tässä jaossa paikkansa ja sijoitettiin Radio 1:een, samoin kuin perheohjelmien toimitus. Hara ehdotti näiden ja nuorten ohjelmien yhdistämistä suuremmaksi kotien ohjelmien toimitukseksi Ruotsin ja Tanskan mallin mukaisesti, mutta tämä ehdotus tyrmättiin heti poliittisessa pelissä, jossa se nähtiin sosialidemokraattien valtapyrkimyksenä. Sekä lasten että perheiden ohjelmilla oli vaikutusvaltaiset poliittiset tukijansa, kun taas nuorten ohjelmia kohtaan oli kertynyt epäilyksiä niin keskustapuolueessa kuin demareissa. Hara siirrettiin erikoistoimittajaksi Radio 2:een, missä hän asettui ensin viihdeohjelmien toimitukseen entisen avustajansa Tapio Lipposen (SKDL ja Muksut-lauluyhtye) alaisuuteen ja sitten päivittäisohjelmien toimitukseen *Tänään iltapäivällä* -lähetysten erikoistoimittajaksi, vastuualueenaan tapahtumaselostukset kuten paraatit, lipunnostot sekä lukuisat valtiolliset hautajaiset ja muut reportterintehtävät. Muun ohella hän huolehti myös varusmiesohjelmista.

Poliittisen ristivedon hellitettyä varhaisnuorten ohjelmat laajenivat Radio 1:ssä kattamaan koko nuorison ja aikaisemmin lasten ohjelmien toimituksessa ollut varhaisnuorten tuotantoryhmä muuttui nuorten ohjelmien toimitukseksi päällikkönään Jorma Pilke. Sillä oli oma budjetti ja kaksi vakinaisia toimittajaa sekä sihteeri. Uma Aaltonen jatkoi varhaisnuorten ohjelmissa 1981 saakka otsikoinaan *Poppeli*, *Puhumalla paras*, *Murkku*, *Ikioma*. Anneli Tempakka aloitti ohjelmasarjan *Erilainen nuori*. Musiikkiohjelmaa *Ocsid* teki Tapani Ripatti. Lisäksi Helsingissä oli 6–7 freelancer-toimittajaa ja kaikissa aluetoimituksissa oli omat avustajansa. Lähetysmäärät vaihtelivat vuosien aikana 5–7 tuntiin. Pilke kuvaa tilannetta:

1970-luvun lopussa perustimme nuorten ohjelmiin mahdollisimman osaavan toimituksen. Saimme käyttöömmme tuolloin radion iltapäiväajat. Seuraavana vuonna arki-iltapäiviä täydensi silloin perustettu Rockradio. Tämän jälkeen ohjelmien kuuntelijaluvut nousivat uskomattomiin lukemiin. Kuuntelijoiden määrä vaihteli päivittäin 400 000:sta miljoonaan! Ohjelmien lähetysajankohta oli paras mahdollinen, sillä kun nuoret pääsivät kotiin koulusta, he avasivat radion ja joka arkipäivä tuli heille tarkoitettua ohjelmaa.⁴⁶

Ohjelmissa oli ensinnäkin perinteisiä puheohjelmia erilaisista aiheista – ei kuitenkaan entisen Nuorten radion otsikko-ohjelmia – ja toisaalta puhe-musiikkiohjelmia kuten *Kultiveera*, jonka työryhmä (Liisa Akimof, Liisa Rimpiläinen ja Anu Valve) sai tiedonjulkistamispalkinnon 1987. Ohjelmistoon sisältyi myös pelkkiä musiikkiohjelmia, jotka täyttivät iltapäivää vuorotellen Rockradion kanssa. *Nuorten sävellahja* oli mukana ainoana vanhan Nuorten radion ohjelmanä. Pilke kertoo enemmän haastattelussa nuorten radio- ja tv-ohjelmista, ja hän on myös laatinut erillisen ohjelmakartan oman kautensa kaikista radio-ohjelmista.⁴⁷

Erillisten nuorten ohjelmien ja niiden tunnuksen Nuorten radion tarina päättyi syksyllä 1989 kun *Radiomafia* aloitti toimintansa. On hyvä muistaa, että Hara oli jo vuonna 1970 ehdottanut radion johtajaksi siirtyneelle Revolle Sävelradion toimittaja Raimo Henrikssonin ideoimaa ajatusta oman viihteellis-informatiivisen radiokanavan luomiseksi Sävelradion ja Nuorten

⁴⁶ Sama, s. 81.

⁴⁷ Jorma Pilkkeen haastattelu on Saana Saarisen kokoamassa kirjassa *Niksulan TV edelläkävijänä. Lasten luovuuden vallankumous* (Nuoperissa Elpo ry, 2024, s. 221–227). Ohjelmakartta on Nuoperin kokoelmassa <https://www.nuoperi.fi/ajat-ja-arkistot-nuorten-radio/>

radion varaan. Repo torjui ajatuksen tuoreeltaan, mutta kansainvälisenä nuorison vuotena 1985 Pilke kehitteli sitä eteenpäin ja sai sen taakse myös Valtion Nuorisoneuvoston, mutta laajempaa poliittista tukea sille ei löytynyt. Sen sijaan nuorisokulttuurin paine auttoi Radiomafian perustamista muutama vuosi myöhemmin tilanteessa, jossa kaupallinen radiotoiminta oli levinnyt ympäri maan. Radiomafian vetäjä oli Nuorten radiossa uransa aloittanut Pentti Kemppainen ja hänen vanavedessään menivät Mafiaan monet muutkin nuorten ohjelmien aikaisemmat avustajat.

Nuoriso-ohjelmien historiassa näkyy 1980-luvulla sama yhteiskunnallinen murros, joka alkoi 1960-luvulla ja joissa nuorisokulttuuri erottuu yhä selvemmin. Tämän kehityksen valossa yleisradiopolitiikka on meillä ollut varsin hapuilevaa. Yle on ajelehtinut lähinnä poliittisten suhdanteiden varassa eikä talon johdolla ollut näkemystä nuorten ohjelmien kehittämiseksi. Jorma Pilkkelle tämä ilmeni hänen toimiessaan Euroopan yleisradioliiton EBU:n nuoriso-ohjelmien työryhmän puheenjohtajana: muissa maissa nuoriso-ohjelmat olivat selvästi Suomea enemmän yleisradiolaitostensa erityishuomion ja tuen kohteena.

Lopuksi

Tässä kerrattu radion nuorten ohjelmien puolen vuosisadan pituinen historia perustuu mukana olleiden kertomuksiin yksityisissä muistelmissa⁴⁸ ja yhdessä kirjassa⁴⁹. Julkaisemattomissa on mukana kuusisivuinen muistio vuodelta 2002, jossa entinen Nuorten radion avustaja ja sittemmin kotitaloustieteen dosentti Vuokko Jarva luonnehtii ”Nuorten radion historian ääriviivoja”. Se on tehty vuosituhannen alussa toimineelle Nuorten radion historiatyöryhmälle, johon osallistuimme yhdessä Haran ja Pilkkeen kanssa; mukana myös Jarva ja Tapio Lipponen. Siinä oli tarkoitus aikaansaada kunnon historia tästä ohjelmasektorista, ja hanketta tuki myös Yle antamalla Juhani Wiion myötävaikutuksella apurahan, jolla Tampereen yliopistoon otettiin puoleksi vuodeksi tutkimusapulainen.

Suunnitelma jäi kuitenkin ilmaan mukanaolijoiden kiireiden ja määrärahan loppumisen vuoksi. Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen tutkimusarkistoon jäi vain metrin verran Nuorten radio -projektin dokumentteja mapeissa ja lehtikoteloissa. Aiheesta kiinnostuneita gradun tai väitöskirjan tekijöitäkään ei ilmaantunut – tai kukaan ei sellaisia ruvennut värväämään – joten perusteellinen historiantutkimus nuorten ohjelmista on yhä tekemättä. Ylen 100-vuotishistoriankin jäljiltä aukko jää odottamaan täydentämistä. Siihen mennessä tämä alaluku toimii muistutuksena ja toivon mukaan myös innoittajana jatkoon.

⁴⁸ Nämä on tallennettu Nuoperin kokoelmassa <https://www.nuoperi.fi/ajat-ja-arkistot-nuorten-radio/>

⁴⁹ *Studio kymppi esittää. Ristivetoa Kankkulassa* (toimittaneet Maija Dahlgren, Tapio Lipponen ja Kari Vanhapiha, Helsinki: WSOY, 1995). Siinä on Sauvo Puhtilan luku ”Sopivaa ajanvietettä” (s. 54–63).

2.3 Nuorisokulttuurin ja journalismin yleiskuva 1950- ja 1960-luvuilla

Nuorten ohjelmien uudistus 1950-luvun puolivälissä – ja oma tuloni ohjelmantekoon – osui historiallisesti merkittävään ajankohtaan: nuorisokulttuuri löi itsensä läpi niin Suomessa kuin yleisesti länsimaissa. Tämä ilmeni erityisesti musiikissa, johon ilmaantui USA:sta lähtenyt uusi tyyli suunta ”rock and roll” nimekkäimpinä edustajinaan ensin Elvis Presley ja myöhemmin brittiläinen The Beatles.

Nuorisokulttuurin nousua 1950-luvulla on kuvattu osuvasti blogissa, jonka ovat laatineet nuoret itse Kanneljärven Opiston opiskelijaryhmässä:

Toisen maailmansodan jälkeen nuorilla oli mahdollisuus luoda oma elämäntyyli. 50-luvulla alettiin ensimmäisen kerran puhumaan teini-ikäisistä, jotka eivät olleet lapsia, mutta eivät myöskään aikuisia. Nuorisokulttuuri rantautui Suomeen 50-luvulla, mutta ei edennyt suurempia kaupunkeja pidemmälle. Perinteinen popmusiikki väistyi rock and roll musiikin tieltä.

Suuret ikäluokat syntyivät 1945–1950. Kuntien nuorisotyön johtosääntö vuonna 1950 halusi ”luoda toimintaedellytyksiä alueensa nuorisokasvatuksen eri muodoille, edistää kotien, koulujen ja nuorisjärjestöjen kasvatuksellista yhteistoimintaa ja seurata nuorison harrastuksia ja vapaa-ajan käyttöä”.⁵⁰

Nuorisotyön lähtökohta huokuu samaa hyväntahtoista holhoamista, joka motivoi radion nuoriso-ohjelmia 1940-luvulla. Mutta varsinaisen nuorisokulttuurin nousun 1950-luvun lopulla selittää taloudellinen kasvu, kaupungistuminen ja suurten ikäluokkien tuleminen nuoruusikään samalla kun amerikkalainen populaarikulttuuri valtasi alaa Euroopassa. Helsingin kaupungin katsauksen mukaan ”...nuorisokulttuurin saapuminen Suomeen voidaan ilmoittaa päivän tarkkuudella. 28.9.1956 helsinkiläisessä elokuvateatteri Edisonissa oli amerikkalaisen Rock Around the Clock – Tunnista tuntiin – elokuvan ensi-ilta.”⁵¹

Suurella kuvassa kysymys on yhdestä vaiheesta nuorison satavuotisessa historiassa ja yhdestä näkökulmasta moniin suuntiin avautuvassa aihepiirissä, josta *Nuoruuden vuosisata* -teos muistuttaa. Rock-musiikki oli kuitenkin tärkeimpiä tekijöitä, jotka 1950-luvun puolivälissä nostivat nuorisokulttuurin yhteiskunnan perusvirtausten joukkoon. Tämä tapahtui samaan aikaan koko läntisessä maailmassa alkaen Yhdysvalloista.

Suomalaisen rockin historiategos⁵² on otsikoinut osuvasti ensimmäisen lukunsa varhaisrockista vuosina 1955–61 ”Tempaa ja syökse”. Scandia-musiikki osti heti Bill Haleyn Rock Around the Clock -levyn oikeudet ja muutamassa kuukaudessa se kipusi myyntitilastojen kärkeen.

⁵⁰ <http://teinilissu.blogspot.com/p/nuorisotyo-ja-nuorisokulttuuri-1950.html>

⁵¹ <https://historia.hel.fi/fi/ilmiot/kaupunkikulttuurin-monet-muodot/nuorisokulttuurit-helsingissa>

⁵² *Jee jee jee*, kirjoittaneet Seppo Bruun, Jukka Lindfors, Santtu Luoto ja Markku Salo (Porvoo: WSOY, 1998).

Scandian Antti Einiö piti rockia *Ajan sävel* -lehdessä ”puhtaasti jazzmusiikillisena ilmiönä” ja myös Musiikki Fazerin Toivo Kärjen mielestä siinä oli ”vanhaa bluesia, vähän dixietä”.

1950-luvun alusta erityisesti oppikoulunuorison piirissä levinnyt jazz oli siis pohjana vuosikymmenen puolivälissä tuulispäänä tulleelle rockille, joka svengasi ja erottui omaksi tyyliuunnakseen temmaten mukaansa kokonaisen nuorisokulttuurin auran. Samaan aikaan nuorten bändejä ilmaantui paitsi kaupunkeihin myös pienemmille paikkakunnille. Ensimmäinen rock-konsertti järjestettiin Turussa lokakuussa 1956 ja samaan aikaan Elvis Presleyn levyjä alkoi tulla markkinoille.

Maaliskuussa 1957 Helsingin Työväentalolle kokoontui toistatuhatta henkeä valitsemaan ”Suomen Elvis Presley tyyppiä”. Kärkeen valituista ei koskaan tullut suuria nimiä, mutta ilmiö sai energiaa. Samanlaisia ”Rock’n roll – hurlumhei” -tilaisuuksia oli Turussa, Lahdessa ja Riihimäellä, mutta suurempaa liikehdintää ei syntynyt. Rock-musiikkia kuitenkin kuunneltiin ja soitettiin yhä enemmän. Kansalliseksi nimeksi kohosi vuosikymmenen lopulla Lasse Liemola ja 60-luvun puolella Raittisen veljekset Eero ja Jussi. Ilmiötä ei kantanut eteenpäin niinkään muutama nimekäs elvis vaan se, että rockin harrastus oli laajalle levinnyttä.

Musiikkimaailman kehityksessä on historiallisena etappina Ylen avaama Sävelradio vuonna 1963. Sen myötä kevyen musiikin kaikki lajit saivat moninkertaisen näkyvyyden ja kuuluvuuden. Portit avautuivat paineelle, jota oli kertynyt vuosikymmeniä ja jota viimeksi lisäsi juuri nuorisokulttuuri.

Musiikin lisäksi nuoriso aktivoitui niin koulujen teinikunnissa kuin perinteisten urheilu- ja nuorisoseurojen rinnalle virinneissä vapaa-ajan riennoissa ja uusissa yhdistyksissä.

Journalismi puolestaan edusti 1950-luvulla vielä entisiä ammattiperinteitä sotia edeltävältä ajalta. Suurin osa lehdistöstä oli puolueisiin sitoutunutta ja työväen lehdillä oli alle 20 % kokonaislevikistä. Kun sitoutumaton lehdistö – etunenässä *Helsingin Sanomat* – oli linjaltaan ei-sosialistista, alalla vallitsi ”porvarillinen hegemonia”. Se leimasi myös journalistista kulttuuria, joka tyyppillisesti ymmärrettiin poliittisesti puolueettomaksi, mutta joka leimallisesti edusti ei-sosialistisia arvoja – yleisesti liberaalia keskustalaisuutta mutta myös avoimesti konservatiivista oikeistolaisuutta.

Parlamentaarisesti valvotussa Ylessä journalistinen kulttuuri edusti virallisesti poliittista monipuolisuutta, mutta todellisuudessa hallitseva periaate oli tasapuolisuus. Tämä johti muissa kuin muutamissa poliittisten puolueiden ohjelmissa kärjekkäiden kannanottojen välttämiseen tai ainakin pehmentämiseen eli käytännössä melko värittömään ja hajuttomaan kuvaan olevista oloista – käytännössä vallitsevan tilanteen tukemiseen ja konservatiiviseen yleisilmeeseen.

Omassa toiminnassani näkynyt pieni lahjonta oli tyyppillistä tuon ajan journalismille läpi ammatikentän: se tuki vallitsevaa kaupallista järjestystä. Vakava yhteiskuntakritiikki rajoittui muutamiiin skandaaliuutisiksi nostettuihin tapauksiin kuten Raision margariinitehtaan raaka-aineena käyttämiin kissoihin. Tutkivaa journalismia ei ollut juuri nimeksikään; mediasisältöjen laatua tarkkaileva Julkisen Sanan Neuvostokin perustettiin vasta 1970-luvun alussa. Kärjistäen voitaisiin sanoa, että suomalainen journalismi oli 1960-luvun alkuun asti rakenteellisesti

korruptoitunutta, vaikka korruptio oli suhteellisen lievää, joskin varsin yleistä. Viileästi sanottuna se oli hillittyä markkinoiden myötäilyä.

Kuvaava tapaus oli lukioaikana koulutoverieni keksimä ajatus saattaa naurunalaiseksi *Viikkosanomien* yleisöäänestys suosituimmasta suomalaisesta. Päätimme äänestää tavallista luokkatoveriamme Risto Saarelaa ja asialle mobilisoitiin paitsi Munkkiniemen Yhteiskoulun myös muiden helsinkiläiskoulujen teinikunnat. Tuntematonta koulupoikaa ehdottavia vastauslomakkeita kasautui Sanoma-osakeyhtiön aikakauslehteen viikko viikolta yhä enemmän ja väliaikatiedoissa hän alkoi olla presidentti Kekkosen ja muun kärjen tuntumassa. Tilanne nousi uutiseksi ja erityisesti vasemmistolehdistö ilkamoi ”Erkon tallin” ylläpitämän kuplan puhkeamisesta. Silloin päätoimittaja Simopekka Nortamo tuli koulullemme tapaamaan rehtori Jussi Saukkosta (Kokoomuspuolueen puheenjohtaja) ja oppilaiden edustajia, minä yhtenä heistä. Meille ehdotettiin kilpailusta vetäytymistä ja siitä hyvästä isoa juttua Risto Saarelasta yhtymän uuteen lehteen *Viikon kertojat*. Minä olin heti valmis sopuun ja muut seurasivat perässä. Originelli luokanvalvojamme Arne Koskinen moitti meitä loistavan operaation jättämisestä kesken, mutta me yhdessä rehtorimme kanssa uskoimme tehneemme valtiomiesteon, kun olimme palanneet tukemaan vallitsevaa konsensusta ja sitä myötäilevää journalismia.

Journalistien ajattelutavasta niin Ylessä kuin yleisemmin 1960-luvun alussa kertoo myös se, mitä veteraanitapaamisessa 1985 muistelin tehneeni selostajapäivillä 22 vuotta aikaisemmin: sain päähäni hankkia Tilastollisesta Päätoimistosta Suomen ikäjakautumatilaston ja ällistyin kun ilmeni, että nuorten ohjelmien kohdeyleisöä oli ”jukolauta suunnilleen neljäsosa Suomen kansasta”. Saatoin rintaa röyhistellen sanoa kollegoille, että meidän varsin vähäisellä ohjelmamäärällämme on valtavan suuri yhteiskunnallinen merkitys. Yllätys se oli koko selostajakunnalle, mikä myös muistutti siitä, että Ylen ohjelmatoimintaa ei silloin ohjannut faktapohjainen tieto vaan sekalainen käsitys yleisöstä vailla kokonaisnäkemyistä tai isompaa ymmärrystä yhteiskunnasta.

Samalla tavoin itsekeskeisessä sumussa toimi myös muu journalismi vielä 1960-luvun alussa. Valtakunnan julkisuus ylläpiti 1950-luvulta perittyä turvallista uneliaisuutta, johon kuuluivat poliittisten puolueiden ympärille vakiintuneet osajulkisuudet. Poikkeuksena oli nuorisoon levinnyt uusi kulttuuri rock-villityksineen, mutta sekään ei johtanut yhteiskuntarauhan järkkymiseen. Suurempi murros tapahtui vasta 1960-luvun puolivälissä, jolloin Yleisradio siirtyi uuden pääjohtajan myötä ”Reporadion” aikaan ja poliittinen elämä muutenkin uudistui.

Kuusikymmenluvun lopulla Suomessa ja yleisesti maailmassa tapahtui historiallinen käänne kohti uudistuksia useiden eri kehityskulkujen seurauksena. Meillä sitä vauhditti eduskunnan muuttuminen vasemmistoenemmistöiseksi vuoden 1966 vaaleissa ja USA:ssa rotujen välisen jännityksen puhkeaminen laajoiksi levottomuuksiksi. Vietnamin sota nosti kansainvälisen tietoisuuden uudelle tasolle, joka ruokki myös muiden maailmanlaajuisten ongelmien kuten aliehkityksen kokemista yhteisiksi asioiksi.

Arvot muuttuivat ja keskeiseksi nousi tasa-arvo niin yhteiskuntaluokkien kuin sukupuolten välillä – myös nuorisokulttuurissa ja journalismissa.